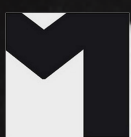

Értekezés a Színház- és Film-
művészeti Egyetem modell
váltásának kulturális, szakmai és
politikai legitimitásáról és annak
következményeiről.

SZFE ÉS LEGITIMITÁS

MÉLTÁNYOSSÁG
politikaelemző központ

“A színi cenzúrának szigorúbbnak kell lennie, mint a könyv cenzúrának, mivel a színpadi hatás közvetlenebb és erősebb, s a színházi közönség vegyesebb mint az olvasók.”

Franz Karl Hagelin, bécsi színházi cenzor, 1794

TARTALOMJEGYZÉK

Prológus	2
Kultúrkampf: szittyá nacionalizmus vagy birodalmi progresszivizmus?	5
Hová ez a nagy sietség?.....	9
Egy mindenkiért	12
“...azért zajlanak tüntetések”	15
Konklúzió	18
Bibliográfia	20

MÉLTÁNYOSSÁG
politikaelemző központ

Írta és szerkesztette:

Czelnai Levente ● Frisch Dorottya ● Kocsis Krisztina ● Lénárd Lili

A színház, mint kultúrpolitikai szereplő, évszázadokra visszanyúló hagyománynak örvend Magyarországon. 1848. március 15-én a Nemzeti Színházban Katona József Bánk Bán-ja díszműsorként került repertoárra a hirtelen műsorváltás után, amelyet megköveteltek a nap forradalmi eseményei. Mivel a tömeg betódulása miatt az előadást félbe kellett szakítani, a darabot teljes valójában csupán 1858-ban állították színpadra, ugyanis „rossz, veszedelmes tendenciának” közvetítésért Franz Karl Hagelin bécsi cenzor évtizedekig cenzúrázta azt. A színház, mint bármely más médium, a közvéleményt befolyásolja, ezáltal veszélyt jelent az abszolút politikai hatalomra, ráadásul az előadók és rendezők vélt művészi integritása miatt kevésbé megkérdőjelezett, mint a média, amelyről feltételezhető, hogy elfogultsággal közvetíti üzenetét.

Pontosan ezért keltett felháborodást a Színház és Filmművészeti Egyetem modellváltása, amelyet a kormány 2020. augusztus 1-én egy, az Innovációs és Technológiai Minisztérium

által kinevezett kuratórium fenntartása alá helyezett. Az egyetem átalakításának előtervezete először 2020 februárjában került szóba a Technológiai és Innovációs Minisztériumban, amelyben az SZFE-t három másik egyetemmel tervezték egy fenntartó alá helyezni. Két hónappal később, az egyetem első hivatalos tájékoztatása után, Semjén Zsolt előterjesztette a parlamentben a Színház és Filmművészeti Egyetemért közhasznú alapítványról szóló törvényjavaslatot. Másnap az intézmény polgárai egy interjúból értesültek a döntésről és a modellváltás számukra meglepően korai dátumáról. Augusztus 1-én életbe lépett az SZFE új modellje, és vele együtt felmondott az egyetem két tanára, Gáspár Máté és Zsámbéki Gábor. Az egyetem polgárai a Teátrumi Társasághoz fordultak, akik érdekképviseleti funkciójuk hiányában elutasították a diákok kérését. A hónap végén az egyetem új, átdolgozott alapító okirata minden jogkörétől megfosztotta az egyetem vezetését, amely következtében az egész szenátus beadta a felmondását. Ezt követően szeptember elsején, egy az SZFE egyetemi autonómiájáért tartott, több ezer fős demonstráció után a diákok megkezdték az intézmény épületeinek elfoglalását. A november 10-ig tartó egyetemfoglalásnak végül a járványügyi intézkedések vetettek véget. Az azt követő hónapokban a kuratórium úgy döntött eladja a Vas utcai épületet és az Ódry Színpadot, melyek évtizedes jelképei voltak a magyar színművészeti képzésnek.

A modellváltás körülménye számos kérdést vet fel az új modell kulturális, szakmai és politikai legitimitásáról. Az SZFE-ügy megértéséhez elkerülhetetlen felmérni a magyar művészvilágban évtizedek óta generált feszült helyzetet, amelyben a jobboldali keresztény, nemzeti értékeket képviselő színészet perifériára sodródását, valamint a baloldali progresszizmust preferáló művészek által alkotott csoport elitizmusa figyelhető meg. Habár ez a jelenség érthetővé teszi a nemzeti értékrendű képzés igényét, az erőviszonyok megváltoztatása nem kivitelezhető olyan lépésekkel amelyek az egyetem értékrendjét kívülről, erőszakkal próbálják reformálni a modellváltás leple alatt. Ettől függetlenül, noha az egyetem új modellje működhet egy pénzügyileg és adminisztratív jó konstrukcióként, ez az érv nem volt elég ahhoz, hogy meggyőzze a közvéleményt a kormányzati kommunikáció által közvetített szándékáról. Ennek következtében a

felelősséget a kuratórium elnökére, Vidnyánszky Attilára hárították, ezzel is hiteltelenítve a modellváltást mint politikai döntést. Az SZFE mellett szolidaritást vállaló megmozdulásokra jelentős hatással volt az elmúlt év liberális tüntetéshulláma, azonban az ügy által kiváltott ellenreakció megértéséhez először fel kell térképezni a több évtizedes magyar tünteteskultúrát, valamint társadalmunk polarizált kultúrtörténetét.

Kulturkampf: szittyá nacionalizmus vagy birodalmi progresszivismus?

A magyar politikai és kulturális hagyományok közül kétféle történelmi mintázatot különböztethetünk meg, amelyek a reformkortól napjainkig döntően meghatározzák a hazai közgondolkodást. Az egyik ilyen a felvilágosult, progresszivistá felfogás, amely a “haladás”, és “fejlődés” jelszavai alatt a mindenkori politikai-gazdasági-kulturális centrum intézményeit és kulturális mintáit akarja a magyar társadalomba átültetni. Eszerint az elképzelés szerint hazánk fejlődése a külföldi minták átvételével, a tradicionális nemzeti értékek hátrahagyásával teljesülhet egy idegen birodalmi keretbe való betagozódásként.

Vele szemben definiálja magát egyfajta ellenpólusként a hagyományokat előtérbe hozó, külföldi értékekkel szemben kritikus nacionalizmus, amely a magyarságtudatot és a magyarságot tartja igazi értékeknek, gyakran elutasítva az idegennek titulált gondolatokat, javaslatokat.

Ezt a folyamatot “öngyarmatosításnak” is nevezhetjük, hiszen ez a két egymással szembenálló politikai-kulturális gondolkodás- és beszédmód jellegzetes gyarmati mentalitást és viselkedési mintákat képvisel. A két kurzus (“szittyá nacionalizmus” és “birodalmi progresszizmus”) szembenállása miatt pedig Magyarország mindig is képtelen volt a progressziót és a nemzeti érzést összhangba hozni [\(Farkas 2011\)](#). A reformkor, és a 48-as szabadságharc kivételével, a “haza és haladás” jelszava mindig a “haza vagy haladás” dilemmájára silányult, amelyben az egyik oldal kizárólagosan a nemzetet, a másik pedig a reformokat képviselte, kettészakítva a magyarságot. Ezt, a magyarság lelkében nyugvó “kulturális nyelvet”, tagadja meg Ady amikor azt mondja [\(Tari 2019\)](#), hogy ő bizony nem hajlandó a két székértábor, a hamis dilemma alapján dönteni.

Ennek tükrében, ha a jelenlegi Színház és Filmművészeti Egyetem (SZFE) körüli tüntetéseket próbáljuk megérteni, vegyük észre a fenti történelmi mintát, a szittyá nacionalizmus és a birodalmi progresszizmus szembenállásának újratermelődését.

A vita modernkori kiújulása a rendszerváltáshoz köthető, amelyben a két irányzat akkori markáns képviselője – az MDF és az SZDSZ – a politikai élet előterébe került, s ezek az elvek nagyon gyorsan meghatározó szerepet kaptak a politikai, pártpolitikai törésvonalak kialakításában. Ennek okát abban kereshetjük, hogy Magyarországon a rendszerváltással nemcsak egy új rendszert, hanem egy új nemzeti tudatot is meg kellett teremteni, amit tovább sürgetett az Európai Unióhoz való csatlakozásnak a kérdése.

Később, ez az alapvetően kulturális-értékrendi ellentét, ahelyett, hogy ideológiai ellentétbe váltott volna át és ezáltal kezelhetővé változott volna, pártpolitikai, valamint társadalmi törésvonallá változott át, amely 1994-től a Fidesz konzervatív, jobboldali párt, valamint az MSZP-SZDSZ koalíció baloldali, liberális ellenpólusai között épült ki. De hogy vonatkozik mindez az SZFE ügyére?

A színházi szféra elitjének átalakulása (politikai változások nyomán) a 2006-os önkormányzati választások után kezdődött el. Az ezt követő időszakban lejáró színgazgatói mandátumok kiosztása esetében többnyire politikai kinevezettekről volt szó. De ugyanígy, az ekkoriban megalakuló intézményi struktúrák, mint például a Magyar Teátrumi Társaság, az elit cserélődésének elősegítésére jöttek létre. Az önmagát „nemzeti gondolattal azonosító” színházak szervezeteként létrejött szervezetnek korábban, még az ellenfeleik által is hasonlóan látva, „nem volt képviselője”: „A Magyar Teátrumi Társaság dacszövetség a Magyar Színházi Társaság ellenében, egyfajta visszavágás eszközeként jött létre” [\(Koltai 2011\)](#).

A színházi szférát érintő intézményi változások második üteme 2010 után, a Fidesz kormányra kerülésével egy időben indultak el. Ide sorolhatjuk a Magyar Művészeti Akadémia létrehozásának Alaptörvénybe írását, kultúrpolitikai hatáskörökkel és erőforrásokkal való biztosítását, és a “liberális kánon” átírására tett kísérleteket (Nemzeti Könyvtár, Alaptörvény illusztrációi). De ugyanígy itt kell megemlítenünk a kulturális elitcsere szempontjából szimbolikus jelentőségű eseményt, a Nemzeti Színház igazgatóváltását is [\(Index 2012\)](#).

Az adminisztratív és strukturális átalakítások ellenére, ha a Színikritikusok Céhe által évente odaítélt Színikritikusok Díját vesszük, az látható, hogy a 2006-2016-os időszakban, 2015-ig nem is fordult elő, hogy MTT-s színház előadása kapta volna a legjobb előadás, illetve a legjobb rendezés díját [\(Kristóf 2017\)](#). Látható, hogy a kritikai szakma, az egész vizsgált időszak alatt lojális maradt a régi elithez, amiből arra következtethetünk, hogy a szakmai hírnevet és tekintélyt kitermelő kritikai diskurzus a közeljövőben is változatlan marad.

Szakmai elismertséget kívülről teremteni ugyanis igen nehéz, hiszen a kulturális elit a legstabilabb és legzártabb elitcsoportok közé tartozik. Egy, a kétezres évekről készült átfogó tanulmányban [\(Kristóf 2014\)](#) az látható, hogy a kulturális baloldali értelmiségi elit

kánonja közel egy évtized alatt sem változott. A magyar kulturális élet kiemelt alakjai, a legnagyobb tekintélyű, médiában megjelenő szereplői rendre liberális beállítottságú művészek. Ilyen volt Esterházy Péter, és ilyen most Nádas Péter, Fischer Iván vagy Alföldi Róbert.

A szakmai tekintély szempontjából ugyanakkor rendkívül fontos, hogy hol képződik az értelmiség intézményes kulturális tőkéje. [2018-as adatok szerint](#) a kulturális elit legnagyobb tekintéllyel rendelkező tagjainak majdnem a fele két budapesti egyetemről került ki (ELTE (32%), SZFE (15%)). Nem csoda, hogy a kormány a saját kulturális elitjét próbálja előnybe juttatni, a Színház- és Filmművészeti Egyetemen keresztül, hiszen az egy kulcsintézményt jelent a kulturális elit megváltoztatásához.

Mindezek alapján fel kell tennünk a kérdést, mennyire legitim a jelenleg zajló átalakítás kulturális, értékrendbeli szempontból? A válaszunk pedig nem lehet más, mint hogy hiába érthetők a jobboldal sérelmei, miszerint a “nemzet és a kereszténység” a kommunizmus alatt el voltak nyomva. És hiába érthető, hogy 30 évvel a rendszerváltás után a jobboldali kulturális elit alulreprezentált. Azonban sem a centrum kritika nélküli utánzásával, sem pedig a bezárkózással nem lehet társadalmi kohéziót teremteni. Előbbivel ugyanis csak a gyarmati mentalitást tartósítjuk, az utóbbival pedig az országot egy nemzeti rezervátummá alakítjuk át. Ezért kimondhatjuk, hogy a kormány zászlajára tűzött “kultúrkampf” és annak legutóbbi utószója, az SZFE ügye, a legszűkebb értelmezésében, a jobboldal igazságérzetének a szempontjából ugyan legitim, de az ország egészét és jövőjét nézve nem lehet az, s egy rossz döntés hiszen egy hamis dilemmát konzervál.

Hová ez a nagy sietség?

2020 júliusáig az állami és alapítványi egyetemek száma kiegyenlítődött. A próbaalanyként 2019-ben átalakított Budapesti Corvinus Egyetem után újabb 13 intézménynél történt modellváltás, azonban csak az SZFE-nél találkoztak ilyen mértékű ellenállással. Ezen a ponton érdemes megkérdezni, hogy ha valóban az SZFE érdekeit szolgálja a modellváltás, akkor miért váltott ki az egyetem polgáraiból ilyen egyhangú ellenállást? Nem tudni, hogy mi történt volna a többi intézménnyel ellenkezés esetén, azonban feltételezhető, hogy az SZFE kulturális befolyása miatt nem csupán fontos célpontja volt a modellváltásnak, hanem drasztikusabb intézkedéseket hajtottak végre, mint a többi egyetemnél. Más intézmények esetében az új modell hosszú távon előnyösebb lehet a jelenleginél, azonban a kormány leegyszerűsített kommunikációjával ellentétben még maga a kormányzás sincs tisztában az új modell esetleges előnyeivel, egyelőre minden csak feltételezés.

A modellváltás nem az ördögtől való, sőt, mint ahogy azt a kormány szóvivői is kommunikálták, ez a modell lehetővé teszi az intézmények direkt pénzügyi függetlenségét

a kormánytól. Lehetséges, hogy a kuratórium meghagyja a szenátus jogkörét mind a szakmai, mind az operatív ügyekkel kapcsolatban, valamint az is elképzelhető, hogy a rektori kinevezés joga is náluk marad. A probléma azonban az, hogy a kuratórium, a ráruházott hatalomnál fogva ezeknek pont az ellenkezőjére is képes, és éppen emiatt hirdetett blokádot az SZFE közössége, hiszen úgy gondolták, eddigi autonómiájuk ezentúl semmissé válhat.

Az egyébként jól működő angolszász modell átvétele alapvetően nem rossz kezdeményezés, de az angliai rendszer egyik nélkülözhetetlen elemét, a diákok érdekvédelmi szervezetét (Student Union) kihagyták a képletből. Angliában már a 19. század óta zajlik ezen szervezetek munkája, akik biztosítják a fék és ellensúly rendszert az adott egyetem intézménye és polgárai között. Erre azért van szükség, mert a privát intézmények profitorientáltsága sértheti mind az egyetemek akadémiai munkáját, mind a diákok érdekeit. Tehát, egy ilyen mechanizmus hiányában könnyen megeshet, hogy az egyetem és a kuratórium érdekeinek ellenkezése esetében az előbbi alulmarad, hiszen az intézmény ki van szolgáltatva az őt finanszírozó alapítvány pénzügyi támogatásának.

Az SZFE esetében a felháborodást kiváltó ok ennél sokkal összetettebb. Az első és legfontosabb probléma a modellváltás szakmai jellege, amely a többi egyetemnél nem szerepelt szempontként. Már a törvénytervezet kiadott hivatalos indoklása is erős kritikát fogalmazott meg az SZFE eddigi működéséről, azzal hogy a modellváltás céljaként azt fogalmazták meg, hogy az egyetem egy *„olyan ... intézményként működjön, amely a magyar kultúra fejlődését is biztosítja.”* Az „is” szócskán van a hangsúly, amelyből egyértelműen kiderül, hogy a kormány véleménye szerint az intézmény eddig nem járult hozzá a magyar kultúra fejlődéséhez.

Ezek után Vidnyánszky Attilának – aki évek óta hangos kritikát fogalmazott meg az egyetem oktatásának minőségével kapcsolatban – az új kuratórium elnökévé tétele egyértelműen az egyetem korábbi jellegének, művészeti vonalának megváltoztatására

utalt. Vidnyánszky elmondása szerint az SZFE nem biztosított helyet a nemzeti, keresztény értékrend színházi művelésére, amely problémát az eddigi oktatással párhuzamosan próbálta volna megoldani. Nyilatkozataiból kiderült, hogy az elindított osztályok végig mehettek eredeti formájukban, de hosszú távú tervekre nem tett utalást. Retorikájából azonban kiderült, hogy az egyetem teljes vezetését elítéli és szakmai hozzáértésüket cáfolja, amiből nehéz a 'párhuzamos' együttműködésre következtetni. Ez a kommunikációs ellentmondás feltételezhetően csak a diákok lázadásának tüneti kezelésére szolgált, míg gyakorlatban az eddigiek alapján azt láthattuk, hogy a Vidnyánszky által vezetett intézmények, mint a Kaposvári Színművészeti Egyetem és a Nemzeti színház radikális ideológiai fordulatot vettek a művész kezei alatt. Azzal ellentétben, hogy Vidnyánszky a diverz oktatás hiányával próbálta legitimálni kinevezését, az újramodellezéssel - az előbbi alternatíva alapján - kiszorította a liberális művészetet, amely szembent az általa hiányolt progresszív ideológiai diverzitással.

A második érv, amely szimbolikusan is aláásta az SZFE autonómiáját, a kuratórium tagjainak kinevezése volt, amelyben a minisztérium elvetette az összes egyetem által ajánlott jelöltet. Megfosztva az egyetemet legfontosabb jogkörétől, a minisztérium olyan szakembereket helyezett a kuratóriumba, akiknek szakmai hozzáértése jelentős kérdéseket vetett fel egy művészeti egyetem vezetésénél.

A kuratórium elnöke számtalan interjúban közölte, hogy az egyetem érdekképviselője nem hajlik az általuk kezdeményezett párbeszédre, azonban ez tényszerűen sem igaz, hiszen több tárgyalás is történt a felek között. Vidnyánszky Attila elmondása szerint a képviselőt kizárólag ultimátumi alapon viszonyult a helyzethez. Ez azonban válaszreakcióként szolgált a minisztérium lépésére, amely a polgári engedetlenségen kívül minden más eszköztől megfosztotta az egyetem polgárait. A diákok, megtapasztalva, hogy a legfontosabb kérdésben nem vették figyelembe álláspontjukat, tudták, hogy jelentős hátránnyal indulnak a tárgyalások során. Emiatt csak olyan követelésekkel álltak a kuratórium elé,

amelyek elfogadása majdhogynem esélytelen volt, de a visszautasítás által legitimálták engedetlenségüket amellyel jelentős támogatásra és figyelemre tettek szert.

Első ránézésre az SZFE modellváltása beleillik a Fidesz politikai profiljába; a keresztény kultúra térhódítását hirdeti, csökkenti a balliberális értelmiség befolyását, közvetlen helyett közvetett állami befolyást jelent, így a jövőben kevésbé okolható a kormány bármiféle SZFE botrány kapcsán. Ám a modellváltás politikai legitimitása jelentősen csorbul mikor számbavesszük a döntés kapcsán kialakult rendkívül sokszínű ellenállást. Nem csupán az egyetem diáksága zendült fel egyhangúan, hanem számos hagyományosan Fideszhez közel sorolható színművész is kiállt az egyetem mellett, a Nemzeti Színház színművészeivel egyetemben. Cserhalmi György, Blaskó Péter és Udvaros Dorottya csak néhányan azok közül a tradicionális színházi szemléletmódot képviselő művészek közül akik bírálták Vidnyánszky Attila módszereit, nem beszélve a keresztény értelmiség azon tagjairól akik nyílt levélben álltak ki Vidnyánszky kirekesztő megnyilvánulásaival szemben. Szintén hiteltelenítette a kormány belpolitikai narratíváját,

hogyan az egyetemfoglaló diákság egyértelműen kikiáltotta függetlenségét bármiféle politikai párttól, ezzel megpróbálva kiemelni a témát a pártpolitikai diskurzusból. Sem a balliberális értelmiség elleni harc, sem az ellenzéki befolyás nem adott elég politikai hitelt a Fidesznek az SZFE átalakításához, és ennek a kormányzat is tudatában volt. A kancellár jogainak visszavonását követően kifejezetten elhatárolódott mind a miniszterelnök, mind a kormányzat többi tagja; majdnem egy héttig nem kommentálták az egyetemi blokádot, alig ejtettek szót a tüntetésekről, sőt maga a kormány média is alig tudósított a megmozdulásokról. Legelőször Gulyás Gergely nyilatkozott a diákmozgalomról szeptember 7-én, hat nappal az egyetem elfoglalása után, ahol hangsúlyozta: a hallgatóknak nem az állammal kell a továbbiakban tárgyalni, hanem a kuratóriummal.

Szokatlan lépés volt ez a kormánytól, ugyanis az eddigi kultúrharci (kulturális tao megszüntetése, új nemzeti tanterv bevezetése) vagy modellváltási (CEU, Magyar Tudományos Akadémia, Corvinus) kérdésekben mindig határozottan kiálltak a kormány álláspontját képviselő szervezet, avagy személy mellett. Az SZFE esetében azonban kizárólagosan Vidnyánszky Attilát helyezték a középpontba; nem a kormány és annak kultúrpolitikája állt szemben az egyetemmel, hanem Vidnyánszky saját maga erőltette rá személyes agendáját és programját az intézményre.

Kommunikációs szempontból így mindenképp nyert a kormányzat. Ha az SZFE hallgatói felhagynak a blokáddal, és elfogadják a kuratórium hatáskörét, úgy a keresztény jobboldali kultúra utat tört magának, a baloldali liberális diákság elfogadta a kormány kultúrpolitikáját és a keresztény nevelés fontosságát. Azonban ha kitart a blokáddal, esetleg a kormány kényszerű visszavonni a modellváltást, nem a kormány bukott, hanem Vidnyánszky Attila. Hovatovább, a modellváltás visszavonása egyben az állami hatáskör alá való visszakerülést is jelentené; ezt a helyzetet értelmezheti úgy is a kormány, hogy a diákok az *államhoz* akartak visszakerülni, nem pedig a rendszer ellen tüntettek. Gulyás Gergely már október 23-án előhozta ezt a narratívát egy pódiumbeszélgetésen, előkészítve a terepet ha erre a forgatókönyvre kerülne sor, bár másnap az SZFE hallgatósága cáfolta, hogy valójában az állam mellett tüntetnének.

Hitelesség tekintetében azonban mindenképp veszített a kormányzás, hivatalos álláspontja zavaros és váltakozó. A hallgatók oldalán van is, meg nem is, Vidnyánszkyt támogatja, de egyben ellenzi is. Azáltal, hogy minden eshetőségre felkészült a kormány, illetve az egyetem blokád kezdetétől elhatárolódott a vitától és kizárólag kétértelmű vagy közönyös megnyilvánulásokra volt hajlandó, teljes egészében lerombolt bármilyen korábban szerzett politikai hitelt. Összességében, mind a keresztény értelmiség felszólalása, mind a diákok pártoktól való elhatárolódása gyengítette a politikai legitimitást, a kormány felelősségelhárítása pedig végképp hiteltelenítette a modellváltás politikai narratíváját.

"... azért zajlanak tüntetések, hogy ne egy független - mindenféle állami és kormányzati befolyástól mentes - alapítvány irányítsa az egyetemet, hanem a kereszténydemokrata kormány."

Gulyás Gergely

Az SZFE tüntetés semmiképpen nem egy politikai vákuumban született egyedi eset, hanem határozott folytonosságot mutat a magyarországi tüntetések több évtizedes mintáival. Kijelenthető, hogy az országban a politikai identitás kizárólagos “vagy-vagy” mintát mutat, miszerint a két pólus, a kormány és az ellenzék egymással szemben definiálja magát, a másik oldal lépéseire reagálva, szinte defenzív állásponttal saját magát a másik oldal antitéziseként prezentálja. Erre egy példa az Index-ügy, ami látványosságában megközelíti az SZFE ellenállást, és osztja annak meghatározó természetét, miszerint a hatalmi befolyás veszélyének érzése forradalmi jellegű ellenválaszt eredményezett. Ez a politikai szembenállás nem csak az Orbán-kormányra érvényes, hiszen a Fidesz hatalomra kerülése előtt, reverz módon játszódtott le, amikor balliberális kormány ellen a konzervatív ellenzék hasonló intenzitással tüntetett.

Az elmúlt években kimutatható [\(Bátorfy et al.\)](#), hogy az alapvető jogokért folytatott tüntetések száma csökkent, miközben a hangsúlyosabban ideológiai alapú, kormányellenes tüntetések száma nőtt. Mivel a tüntetések államon kívüli szervezetekhez kapcsolódnak, a hatékony kommunikációhoz a kormány és a társadalom között erős, önmagát szervezni képes civil társadalomra lenne szükség, amely azonban Magyarországon hiányzik; a civil társadalom fragmentált és legtöbbször közvetlenül hatalomhoz kötött. Ebből következik, hogy az állam és nemállami szervek közötti társadalmi párbeszéd többségében elmarad, így azt érezhették a tüntetők, hogy hasonlóan teátrális megmozdulás nélkül a demonstráció eredménytelen lesz. Ennek kapcsán Éber Márk Áron szociológus 'A Jéghegy csúcsa' [\(Éber 2019\)](#) című tanulmányában kifejti véleményét, miszerint a jelenlegi tüntetэшullámok az Orbán kormány hatalomra kerülésével elit pozícióból kiesett magát liberálisként definiáló, vékony középosztály megmozdulásai, amely csak képzei, hogy a társadalom egészét reprezentálja. Ezt az állítást számos esettel lehet cáfolni, hiszen a 2016-os tanári tiltakozások és a 2018-as „rabszolgatörvény” elleni demonstrációk osztályokon áthidaló narratívákká formálódtak. A mostani tüntetés esetében azonban ténylegesen kontextus-specifikus helyzetről beszélhetünk.

Ebben az esetben a tüntetők valóban túlnyomó részben a fiatal, középosztálybeli, értelmiségi rétegből kerülnek ki. Ők kollektíven a leghangosabban liberális értékeket valló réteg és akik a közösségi média által sokkal szervezesebb és direktebb kapcsolatban állnak a Magyarországon kívüli világgal mint az idősebb generáció, amelynek következtében közvetlenül hatnak rájuk a nemzetközi szinten egyre gyakoribb protesthullámok. A 2019 ősze óta felfokozott globális tüntetéssorozatok az illiberálisnak titulált kormányok és mindennemű társadalmi egyenlőtlenség ellen felhasználták a közösségi média mozgósító és szervezőerejét. Mivel a közösségi média elsősorban liberális képződmény, a liberális hangok dominálnak felületein, és ez jelentős mértékben formálja legtöbb használója világképét.

A pandémia azonban megváltoztatta ennek a platformnak a természetét és hatását. A politikát követő fiataloknak több idő jutott szoros figyelemmel kísérni a nemzetközi tüntetéseket, többek között az amerikai BLM, a beloruszi és oroszországi választások, továbbá a lengyel abortusztörvény kapcsán. Mivel a korlátozások miatt az emberek jelentősen több időt töltöttek otthon és a kijárási korlátozások következményeként a külvilággal kevesebbet érintkeztek fizikailag, a közösségi média mint közeg áthatóbbá vált, a benne érzékelt eseményeket sokkal közelebbiként érzékelték. Többek között emiatt lehetett, hogy sokan felbátorodtak hasonló volumenű állásfoglalásra. Továbbá, az SZFE tüntetést megelőző Index-botrány publikussága és a 2019 végén a Nemzeti Kulturális Alap megszüntetése ellen szervezett tüntetések megalapozták az ellenállási hangulatot, ami hozzájárult a tüntetés intenzitásához.

A Színház és Filmművészeti Egyetem modellváltása egy szakmai, kulturális és gazdasági érvekkel alaposan alátámasztott reform lehetett volna, amely végül az Orbán-kormány illegitim térfoglalási kísérleteként realizálódott. Homályos célokért, rossz eszközökkel vívott hatalmi harc, amelyben a támadó alábecsülte ellenfele, a – jellemzően liberális – művészvilág összetartását és a külső behatásokkal szembeni ellenálló képességét.

Ha figyelembe vesszük az eddigi modellváltások forgatókönyvét, azt láthatjuk, hogy az SZFE esetében elsősorban nem magával a modellel, hanem a hibás helyzetfelismeréssel volt a probléma. Hiába hirdették a színházi elit diverzifikálását indokként, a tempó, a konkrét döntések és a kommunikáció már az ügy kezdetekor egy agresszív területfoglalás képét festették fel. Ezt tovább erősítette az egyetem

polgárainak teljes semmibevétele a modellváltás során, illetve a kormány következetlen felelősségelhárítása az egyetemfoglalás után. Mindez nem várt ellenállást eredményezett, melyben a hallgatóság a hatalom és az egyetem közötti párbeszéd hiányában radikális módon – többek között egyetemfoglalással – tiltakozott. Az SZFE esetében a kormány egy olyan oktatási intézményt próbált befolyása alá vonni, amely közvetve és közvetlenül kapcsolódik a teljes színművészeti szcénához és a filmgyártáshoz, melynek lételeme a társadalomkritika és a hatalom bírálata. Ahol mások erős ellenálló-közeget látnának, ott a kormányhatalom egy zárt kaput látott, egy kaput melyet ha áttör, akadály nélkül juttathatja be a nemzeti-keresztény értékeket a kulturális térbe.

Azonban az SZFE modellváltásának tényleges kimenetele – bukott jobboldali térnyerés, sikeres egyetemi reform, újabb kormányzati befolyásnövelés – csak a kormány valódi céljának tükrében állapítható meg. Az első logikusnak tűnő kormányzati cél a magyar színházi szféra pluralizálása. Azonban, még akkor is, ha a kulturális tér viszonyai arra sarkallják a jobboldali kormánypártot, hogy a színházi elit arányait javítsa, a Színház és Filmművészeti Egyetem elfoglalása erre a kérdésre nem nyújt megfelelő megoldást. Ráadásul a kulturális elit minden országban a legstabilabb és legzártabb elitcsoportok közé tartozik. A bekerüléshez szükséges kulturális tőke felhalmozása igen lassú, és a körön belüli szakmai elismertséget a csoporton kívülről nehéz megváltoztatni. Ezért a kormányzati beavatkozás nem csak a liberális, de a jobboldali körökben is aláássa az intézmény meglévő szakmai tekintélyét és presztízsét. Ennek következtében immár nem egy heterogén SZFE-t, hanem egy a jelenlegi színházi elit legjava által lebecsült intézményt hoznak létre ami semmiképp sem alkalmas egy szakmai elitcsere propagálására.

Más oldalról megközelítve viszont feltételezhetjük, hogy ez sosem volt a céljuk, s a kormányoldal számára az SZFE átszervezése nem egy oktatási vagy tisztán kulturális reform, hanem egy hatalompolitikai döntés eredménye, amellyel a közéleti kérdésekben

is megnyilvánuló kulturális elit összetételét igyekeztek megváltoztatni. Míg a jobboldali elit térnyerési igénye itt is közrejátszott, sokkal nagyobb hangsúlyt kapott a liberális elit eliminálása, mint a két oldal kiegyensúlyozása.

Választási lehetőség hiányában a színészetet tanulni kívánó diákok – modellváltás ide vagy oda – továbbra is csak az SZFE-re jelentkezhetnek. Bármilyen politikai beállítottsággal is rendelkeznek a frissen érettségizettek, részt kell venniük az egyetem által diktált nevelésben, ha színészek szeretnének lenni. Ebben az olvasatban a kormánypártnak nem fontos szempont, sőt kifejezetten káros a jelenlegi kulturális elit által meghatározott szakmaiság megőrzése az egyetemen; ha a befolyásuk alá kerül az intézmény, hiába veszíti el a presztízsét, elérte a célját az átalakítás.

Az SZFE modellváltása 2020 egyik legjelentősebb belpolitikai botrányává nőtte ki magát, melyben megmutatkozik a kormányzat [karaktere és természete](#), amely a teljes egyetem ellenállásának ellenére sem hátrált ki döntése elől. Habár a kormány pontos céljáról csak feltételezéseket tehetünk (ezt meg is tettük), annyi bizonyos, hogy az SZFE eredeti intézményesített formájában ellehetetlenült, a következő tanévben egy teljesen más szellemű tanári kar fogadja a diákokat. Ez nem jelenti azt, hogy az SZFE eddigi tanárai és a jelenlegi művészi elit által képviselt eszmék eltűnnek. Az egyetem egykori gondolatiságát a tanári kar és diákjai a Freeszfe Egyesület nevű független alkotóműhely és közösség formájában konzerválják. A jövőben e két eszme egymással párhuzamosan lesz jelen a magyar színházi oktatásban, párhuzamos intézményi struktúrákat generálva, és ezzel egy újabb területen konzerválódik a kultúrharc, amiben az SZFE modellváltása csak az első felvonás.

Bibliográfia

Bátorfy, Attila, et al. "TÜNTETÉSEK MAGYARORSZÁGON." *Atlo*, 2019,
<https://atlo.team/tuntetesek-magyarorszagon/> Accessed 19 november 2020.

Csuhaj, I., 2020. "Én örülök, hogy ilyen sokan tüntetnek értünk" - kommentálta a Színművészetisek demonstrációját Gulyás Gergely. *ATV*, [online] Available at:
<http://www.atv.hu/belfold/20201023-en-orulok-hogy-ilyen-sokan-tuntetnek-ertunk-kommentalta-a-szi-nmuveszetisek-demonstraciojat-gulyas-gergely> [Accessed 30 November 2020].

Éber, Márk Áron. *A jéghegy csúcsa*. Budapest, Noran Libro Kiadó, 2018.

Farkas, Attila Márton. "Szittyá nacionalizmus vs. birodalmi progresszivismus." *Replika*, vol. 75, no. 2, 2011, pp. 169–199, <http://replika.hu/system/files/archivum/replika%2075-09%20Farkas.pdf>.

Index. "Vidnyánszkyé lett a Nemzeti Színház." *Index*, 17 december 2012,
https://index.hu/kultur/2012/12/17/vidnyanszky_attilae lett_a_nemzeti_szinhez/.

Koltai, Tamás. "Nyílt levél Vidnyánszky Attilához." *Élet és Irodalom*, vol. LV, no. 1, 2011,
<https://www.es.hu/cikk/2011-01-09/koltai-tamas/nyilt-level-vidnyanszky-attilahoz.html>.

Kristóf, Luca. "Az elitcsere korlátai. Kultúrpolitika és reputáció a magyar színházi mezőben1." *Szociológiai Szemle*, vol. 28, no. 1, 2017, pp. 33-59,
http://real.mtak.hu/63432/7/kristof_szocszemle_elitcsere.pdf.

Kristóf, Luca. *VÉLEMÉNYFORMÁLÓK HÍR NÉV ÉS TEKINTÉLY AZ ÉRTELMI ELITBEN*. L'Harmattan France, 2014, <https://core.ac.uk/download/pdf/42931963.pdf>.

Kristóf, L. 2017. Cultural policy in an illiberal state. The case study of Hungary after 2010. *Intersections*, 3(3), pp. 8–29.

Novák, Zoltán. "Az erőpolitika kormányzati karaktere." *HVG*, 9 március 2011,
https://hvg.hu/velemeney/20110309_novak_eropolitika

Stumpf, A., 2020. Tud a kormány, ha akar: ezért igazán kínos Vidnyánszky Színmű-foglalása.

Valaszonline.hu, [online] Available at:

<https://www.valaszonline.hu/2020/09/08/szfe-mome-modellvaltas/>

[Accessed 30 November 2020]

Tari, Tamás. "Mi máig marakodunk rajtuk, Ady Endre viszont kibékítette a haza és haladás fogalmait."

Alfahír, 5 február 2019,

https://alfahir.hu/2019/02/05/irodalom_tortenelem_ady_endre_csunderlik_peter_falusi_marton.

2020. [image] Available at:

<https://24.p3k.hu/app/uploads/2020/10/73987004-e1602498986764-1024x576.jpg>

[Accessed 30 November 2020].

2020. [image] Available at: <https://24.p3k.hu/app/uploads/2020/04/73050075-1024x576.jpg>

[Accessed 30 November 2020].

2020. [image] Available at:

https://www.google.hu/imgres?imgurl=https://nepszava.hu/i/16/10/1/1293660.jpg&imgrefurl=https://nepszava.hu/3096576_ennyi-ember-hangja-talan-veg-reler-onhoz--orbannak-is-uzentek-az-szfe-tuntetesen&tbnid=w5pXLF4uejOxqM&vet=1&docid=Z9rITGJMU8OfGM&w=1600&h=1000&hl=hu-hu&source=sh/x/im [Accessed 30 November 2020].

2020. [image] Available at: https://archivum.mtv.hu/public/uploads/image/F__EV19621008064.jpg

[Accessed 30 November 2020].

2020. [image] Available at:

<https://fidelio.hu/szinhaz/freeszfe-a-szinmuveszeti-autonomiajaert-tuntettek-az-egyetem-elott-156043.html> [Accessed 30 November 2020].